

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 10 (Mart/March 2023), s. 632-647.
Geliş Tarihi-Received: 18.02.2023
Kabul Tarihi-Accepted: 02.03.2023
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1252637

Malatya Türkülerinde Söz Varlığı*

Vocabulary in Malatya Folk Songs

Betül KARAGÖZ DURSUN**
Niyet BAHŞI***

Öz

Çeşitli ezgilerle söylenen anonim halk şiiri olan türküler bir yörenin kültürel özelliklerini yansıtan sözlü kültür öğelerinden biridir. Türkülerde kullanılan semboller, yer alan kavramlar o bölgenin kültürünü yansıtmaktadır. Aynı zamanda türküler yazılıp söylendiği yörenin söz varlığını gösteren en önemli göstergelerden biri olup ait olduğu bölgenin kelime servetini de bünyesinde barındırmaktadır. Bir dilin söz varlığı o dilin temel kelimeleri olarak kabul edilir ve bu söz varlığının gösterdiği niteliklerden dolayı dil öğretimi, dil tarihi ve dil bilgisi gibi dil incelemelerinde ilk olarak başvurulan kelime kategorilerini oluşturur. Dilbilimciler tarafından dillerin söz varlığında yer alan sayı adları, hayvan adları, doğa unsurları, yiyecek adları, renk adları, kullanılan eşyaların adları temel kelimeler olarak kabul edilir. Bu çalışmanın amacı da türkülerdeki söz varlığı yoluyla Malatya yöresinin geleneksel kültürünün türkülerdeki görünümünü tespit etmektir. Bu amaç çerçevesinde TRT repertuarına girmiş Malatya yöresine ait türkülerde işlenen konular belirlenip türkülerin içerdiği motif ve semboller tespit edilmiştir. Çalışmanın verisini, incelenen eserlerde yer alan sözcükler/kavramlar oluşturmaktadır. Betimsel nitelik taşıyan bu çalışmada veriler içerik analizi yapılarak incelenmiştir. Elde edilen veriler istatistiksel olarak ifade edilmiştir. Türkülerdeki söz varlığı unsuru dikkate alınarak, amaca uygun, anlamlı, ayırt edici özellikler göz önünde bulundurulmuş, türküler içerik açısından sınıflandırılmış ve verilerden hareketle çeşitli öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Söz varlığı, türkü, içerik analizi.

Abstract

Folk songs, which are anonymous folk poems sung with various melodies, are one of the oral cultural elements that reflect the cultural characteristics of a region. Symbols and concepts used in folk songs reflect the culture of that region. At the same time, it is one of the most important indicators showing the vocabulary of the region where folk songs are written and sung, and it also contains the vocabulary of the region it belongs to. Vocabulary of a language is accepted as the basic words of that language and due to the qualities of this vocabulary, it forms the first referenced word categories in language studies such as language teaching, language history and grammar. The names of numbers, names of animals, elements of nature, food names, color names, and the names of the items used in the vocabulary of languages are accepted as basic words by linguists. The aim of this study is to determine the appearance of the traditional culture of the Malatya region in folk songs through the vocabulary in folk

* Bu makale IX.Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulmuştur.

** Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi, Müzik Eğitimi, e-posta: betul.karagoz@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2655-3303.

*** Dr., MEB, e-posta: niymetbahsi@gmail.com, ORCID:0000-0002-9115-543.

songs. Within the framework of this purpose, the topics covered in the folk songs belonging to the Malatya region, which entered the TRT repertoire, were determined and the motifs and symbols included in the folk songs were determined. The data of the study consists of the words/concepts in the examined works. In this descriptive study, the data were analyzed by content analysis. Obtained data were expressed statistically. Considering the vocabulary element in the folk songs, the purposeful, meaningful and distinctive features were taken into consideration, the folk songs were classified in terms of content and various suggestions were made based on the data.

Key Words: Vocabulary, folk song, content analysis.

Giriş

Türk halk müziği Anadolu'da halkımızın yüzyıllar boyunca kültürümüzü yansıtarak oluşturduğu geleneksel müzik türüdür. Halkın duygu ve düşüncelerini, yaşam biçimlerini içtenlik ve açık bir şekilde ifade eder. Kaynakları âşık ve türkü yakıcıları olan türkülerin üreticileri çoğunlukla bilinmemektedir. Türk halk müziğinin temeli önceki kuşaklardan gelen kültürel mirasla birlikte, tarihin akışı içerisinde değişen toplumsal ve kültürel koşullar, geleneğe renkler katmıştır. Yücel'e (2011, s. 2) göre Türk Halk Musikisi genel bir ifadeyle; dünyada çok geniş alanlara yayılmış, çok çeşitli haklarla iletişime girmiş ve tesirlerde bulunmuş, büyük bir halk sanatı olup nüans, tavır ve şivelerinde farklılıklar bulunsa da Kafkasya, Türkistan, Ural, Kırım ve Sibiryta bölgelerinde yaşayan tüm Türk ülke ve topluluklarında, müzik hususiyetlerinde ve algılayışlarında benzerlikleri göstermesi mümkündür.

Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerindeki yaşayan halkımızın müziğine yansıttığı yaşam şartları, yaşadıkları bölgenin iklim koşulları ve o bölgeye ait şiveler ile birlikte müziklerine yansıttıkları konular bakımından Türk halk müziği adına farklılık ve zenginlikleri ortaya çıkarmaktadır. Türk Halk Müziği, tarihin eski zamanlarından günümüze kadar Anadolu ve Rumeli'de yaşamış birçok uygarlığın kendilerine özgü kültürel farklılıkları içerisinde barındırarak oluşan zengin ve çeşitliliği fazla olan bir yapıdadır. Halk Müziğimiz, bölgesel özellikleri bakımından çok çeşitlilik ve farklılık göstermektedir.

Türk Halk musikisi, Türk halkının yaşantısındaki etkin olayları, duygu ve düşüncelerini, kendi ruhundaki ve sanat anlayışı çerçevesi içerisinde musiki yolu ile ifadesidir. Başka bir deyişle: Türk halk musikisi, Türk ulusunun, tarihinin, hayatındaki sosyal olayların, kültür ve sanat varlığının tümünden duygularına akseden algıların aynasıdır. Halk musikisi, halkın, yurt ve insan sevgisini, kahramanlığını, sağlam ve güzel karakterini, ince ve derin bir duygu ile ifade edebildiği en değerli folklor unsurudur. Kısaca, halkın kendisini, musiki ve dansları ile en güzel ve anlamlı bir şekilde anlatabildiği sanat dalıdır. Kişilerin değil, halkın tümünü kapsayan duygu ve düşünceleri sade, fakat içten ezgi ve cümlelerle anlatan anonim kültür ve sanat ürünleridir (Ataman, 2009, s. 59).

Türkülerde kullanılan semboller, yer alan kavramlar o bölgenin kültürünü yansıtmaktadır. Aynı zamanda türküler yazılıp söylendiği yörenin söz varlığını gösteren en önemli göstergelerden biri olup ait olduğu bölgenin kelime servetini de bünyesinde barındırmaktadır. Türkçe söylenmiş şiir anlamına gelen türkü kelimesinin "Türki" sözcüğünden geldiği görüşü ittifakla kabul edilmiş bir görüştür. Yani "Türk" kelimesine Arapça nispet i'si ekinin getirilmesiyle vücut bulmuştur. Türk'e has anlamına gelen bu söz halk ağzında "türkü" şeklinde dönüşmüştür (Kaya, 1999). Türküler bir olay veya yaşanmışlık sonucu ortaya çıkarlar. Bu bazen gerçek ya da yaşanan bir olaydır. Bazen de hasret duygusu, yurt sevgisi, doğa sevgisi, din sevgisi, mertlik, kahramanlık... gibi manevi veya maneviyat yüklü duyguları taşır.

Milletimizin adını taşıyan bu türü en belirgin hale getiren en önemli unsur ezgidir. Bu anlamlı ismi taşıyan ezgilere diğer Türk boyları şu isimleri vermiştir: Azeri Türküleri; mahnı Başkurtlar; halk yırı, Kazaklar; Türki, türük, halk eni, Kırgızlar; eldil, ır, türkü, Kumuklar; yır, Özbekler; Türki, halk koşığı, Tatarlar; halk cırı, Türkmenler; halk aydını, Uygur Türkleri de nahşa, koça nahşesi derler. Doğu ve Kuzey Türkleri aynı kökten gelen yır veya cır adını vermişlerdir. Batı Türkleri, Türk kelimesinden doğan ve Türklere mahsus ezgi(melodi) manasına gelen türküyü kullanmaktadır (Özbek, 1975, s. 3). Farklı isimler taşısa da üretildiği coğrafyanın, iklimin, yaşam şartları, maneviyat gibi hissiyatlar kaynaklı ortaya çıkan toplumun sesidir. Üretildiği topluluğun yüreğinin sesi olma özelliğini taşımaktadır.

Bir dilin söz varlığı deyimler, atasözleri, ikilemeler, yansıma sözcükler, akrabalık adları, kişi organ adları, yer-coğrafi adları kapsamaktadır. Aksan (1990, s. 26) insan organları başta olmak üzere yemek, içmek, uyumak, gitmek, gelmek, almak, vermek gibi temel eylem kavramları yanında, akrabalık adları, sayılar gibi insanın maddi ve manevi kültürü içine giren her şeyin o dile ait temel söz varlığını oluşturduğunu ifade etmektedir.

Söz varlığı, bir dildeki sözlerin bütünü, sözcük kadrosu, sözcük daracığı ve sözcük hazinesi olarak adlandırılmaktadır (TDK, 2011, s. 2158). Banguoğlu (2011, s. 140) söz varlığını kelime dağarcığı olarak nitelemiş ve anadilden gelen temel sözcüklerle yeni zamanda üretim ve birleşim yoluyla yapılmış veya yabancı dillerden gelmiş sözcüklerin o dilin söz varlığını oluşturduğunu ve atasözleri, deyimler, fıkra vb. de dil varlıklarından olduğunu ifade etmiştir. Yalçın ve Özek (2006, s. 130) de söz varlığını sözcüklerin ve onların oluşturduğu yapıların bütünü olarak görmektedirler. Bir dilin söz varlığı o dilin temel kelimeleri olarak kabul edilir ve bu söz varlığının gösterdiği niteliklerden dolayı dil öğretimi, dil tarihi ve dil bilgisi gibi dil incelemelerinde ilk olarak başvurulmuş kelime kategorilerini oluşturur.

Alan yazında türkülerdeki söz varlığını inceleyen çalışmalar (Sert, 2017; Şen, 2018; Öztürk, 2019; Güneş, 2020; Kaplan, 2020) bulunmaktadır. Bu çalışmalarda çeşitli yörelere ait türküler incelenerek türkülerde yer alan söz varlığı çalışması içine giren temel söz varlıkları (akrabalık adları, kişi adları, yer adları, mekân adları, renk adları, sayı adları, organ adları) tespit edilmiştir. Söz varlığıyla ilgili yapılan çalışmalar; söz varlığındaki değişimleri, toplumsal değişimler ile ağız öğelerinin ilişkisini, yeni bir ögenin iletişim gereksinimlerini karşılamaya uygun olup olmadığını konu edinir (İmer, Kocaman, Özsoy, 2019, s. 241). Diğer taraftan yapılan bu çalışmalarla dilin zenginliği, genişliği ortaya koyulmakta ve dilin sanatsal, edebî eserlere yansımaları da tespit edilmektedir.

Bu çalışmanın amacı da türkülerdeki söz varlığı yoluyla Malatya yöresinin geleneksel kültürünün türkülerdeki görünümünü tespit etmektir. Bu amaç çerçevesinde çalışmanın alt amaçları şunlardır:

- Malatya türkülerinde işlenen konuları tespit etmek
- Malatya türkülerinin içerdiği motif ve sembolleri tespit etmek
- Malatya türkülerinin söz varlığını belirlemek
- Malatya türkülerinde geçen kavramların günlük hayatla ilişkisini ortaya koymak

Yöntem

Araştırmada kullanılan veriler TRT repertuarına girmiş Malatya yöresine ait 50 adet türkünün incelenmesiyle elde edilmiştir. Türküler içeriklerine göre tasnif edilmiştir. Bu çalışmanın verisini, incelenen eserlerde yer alan sözcükler/kavramlar oluşturmaktadır. Elde edilen verilere betimsel istatistiksel yöntemler uygulanarak içerik

analizi yapılmıştır. Türkülerde işlenen konular belirlenip türkülerin içerdiği motif ve semboller tespit edilmiştir. Betimsel nitelik taşıyan bu çalışmada veriler içerik analizi yapılarak incelenmiştir. Elde edilen veriler istatistiksel olarak ifade edilmiştir. "İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır." (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 259). Betimsel istatistiklerden frekans ve yüzde değerleri kullanılarak veriler ifade edilmiştir. Türkülerde kullanılan sözcüklerin yüzdelik oranları frekanslara bağlı olarak tespit edilmiştir.

Bulgular

1.Konularına Göre Malatya Türküleri

Konusuna göre Malatya Türküleri 9 başlık altında incelenmiştir. Bir türkü içerisinde bazı durumlarda iki farklı konu işlenebilmektedir. Aynı anda hem sevgi hem de ayrılık konusunun işlendiği türkülerde tüm türkünün konusu olarak kabul edilmiştir.

Tablo 1. Konularına Göre Malatya Türküleri

Konularına Göre Malatya Türküleri	f	%
Bir Olayı Anlatan	1	2
Dini	2	4
Hasret	2	4
Ayrılık	3	6
Öğüt verici	4	8
Oyun Türküsü	5	10
Acı	5	10
Sevgi	13	26
Sitem	15	30

Tablo 1'e göre Malatya türkülerinin %2'si bir olayı anlatan, %4'ü dini, %4'ü hasret, %6'sı ayrılık, %8'i öğüt verici, %10'u oyun türküsü, %10'u acı, %26'sı sevgi, %30'u sitem konuludur. Tespit edilen konular içerisinde hem sevgi hem de sitem ağır basan konular arasında yer alır. Bu doğrultuda türkülerde ağırlıklı olarak konunun aşk olduğunu söylemek mümkündür. Bu doğrultuda incelenen Malatya türküleri içerisinde konusu asker, av, beddua ve karşılıklı atışma şeklinde olan türkülerin bulunmadığı tespit edilmiştir.

2.Malatya Türkülerinde Aşk Motifiyle İlgili Bulgular

Tablo 2. Malatya Türkülerinde Aşk Motifiyle İlgili Bulgular

Bulgular	f	%
Emrah	1	2
Köle	2	4
Ferhat ile Şirin	3	6
Leyla ile Mecnun	4	8
Kerem	6	12
Sevda	10	20
Aşk	10	20
Gönül	14	28

Tablo 2’de Malatya türkülerinde tespit edilen aşk motifiyle ilgili bulgular şöyledir: %2’sinde Emrah, 4’ünde köle, %6’sında Ferhat ile Şirin, %8’inde Leyla ile Mecnun, %12’sinde Kerem, %20’sinde sevda, %20’sinde aşk, %28’inde gönül öğelerine rastlanmıştır. İncelenen türkülerde sevdayı dile getirebilmek için çeşitli olay ve durumlara gönderme yapıldığı özellikle sevda konulu türkülerde gerçek şahıs isimlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca aşk denince akla gelen motifler olan Leyla ile Mecnun ve Ferhat ve Şirin motiflerinin de türkülerde yer aldığı da belirlenmiştir.

Örnek:

<i>Emrah’ı alemde bi karar etti</i>	<i>Sabahdan cemalin seyran eyledim</i>
<i>O nihan aşkını aşikâr etti</i>	<i>Eyledin gönlümü perişen dilber</i>
<i>Aklımı fikrimi tarumar etti</i>	<i>Hayli demdir gezdim gurbeti eller</i>
<i>Fitne bakışların kara gözlerin</i>	<i>Kimseler halimden sormadı dilber</i>

3. Malatya Türkülerinde Sevdiği Kişi İçin Kullanılan Sözlere Ait Bulgular

Tablo 3. Malatya Türkülerinde Sevdiği Kişi İçin Kullanılan Sözlere Ait Bulgular

<i>Bulgular</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Anam	1	2
Yaren	2	4
Dilber	2	4
Sevdiğim	2	4
Sultan	4	8
Balam	5	10
Gülüm	6	12
Güzel	8	16
Yar	20	40

Malatya türkülerinin %2’sinde anam, %4’ünde yaren, %4’ünde dilber, %4’ünde sevdiğim, %8’inde sultan, %10’unda balam, %12’sinde gülüm, %16’sında güzel, %40’unda yar sözcükleri geçtiği tespit edilmiştir.

Örnekler:

<i>Bugün yardan haber geldi</i>	<i>Bağlarına vardım bağları bozulmuş</i>
<i>Bir bi yandan bir bi yandan</i>	<i>Jandarmalar karakola dizilmiş</i>
<i>Eğildim bir pusa aldım</i>	<i>Sultan bizim evrak nere yazılmış</i>
<i>Bir bi yandan bir bi yandan</i>	<i>Sultanım sultanım ela sultanım</i>

4. Malatya Türkülerinde Dış Mekân ve Coğrafi Özelliklere İlişkin Bulgular

Tablo 4. Malatya Türkülerinde Dış Mekân ve Coğrafi Özelliklere İlişkin Bulgular

<i>Bulgular</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Çöl	1	2
Geçit	1	2
Yurt	1	2
Gedik	1	2
Tepe	1	2
Çayır	1	2
Bostan	1	2

Yurt	1	2
Ova	2	4
Cılga	2	4
Bağ	7	14
Meydan	8	16
Bahçe	8	16
Dağ	15	30

Tablo 4'te Malatya türkülerinin %2'sinde çöl, %2'sinde geçit, %2'sinde yurt, %2'sinde gedik, %2'sinde tepe, %2'si çayır, %2'sinde bostan, %2'sinde yurt, %4'ünde ova, %4'ünde cılga, %14'ünde bağ, %16'sında meydan, %16'sında bahçe, %30'unda dağ kelimelerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle yaşanan coğrafi bölgenin bölümleri olan dağ, tepe, bağ, bahçe, bostan, çayır, gedik motiflerinin türkülerde yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca ince, dar, taşlı yol anlamına gelen "cılga" kelimesinin de incelenen türkülerde yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca Türk kültürünün bir göstergesi olan dağ motifi türkülerde kullanılan bir coğrafi özellik olarak yer almaktadır. Coğrafi bir unsur olmasının yanı sıra insanların aşmak istediği güçlüklerin sembolü olarak görülür ve anonim eserlerde sıklıkla karşılaşılr.

Örnek:

<i>Çıkdım dağların başına</i>	<i>Gülüm seni alır dağa kaçarım</i>
<i>Garı dizleyi dizleyi</i>	<i>Yüce dağ başına çadır açarım</i>
<i>Yaralarım göz göz olmuş</i>	<i>Kahve bulamazsam kenger içerim</i>
<i>Yari gözleyi gözleyi</i>	<i>Nasıl olsa gülüm seni beslerim</i>

5. Malatya Türkülerinde Bina ve Bölümlerine İlişkin Bulgular

Tablo 5. Malatya Türkülerinde Bina ve Bölümlerine İlişkin Bulgular

<i>Bulgular</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Pencere	1	2
Kuyu	1	2
Saçak	2	4
Han	2	4
Mahkeme	2	4
Zindan	2	4
Baca	3	6
Dam	3	6
Oda	7	14
Ev	9	18
Değirmen	9	18
Kapı	9	18

Türkülerin %2'sinde pencere, %2'sinde kuyu, %4'ünde saçak, %4'ünde han, %4'ünde mahkeme, %4'ünde zindan, %6'sında baca, %6'sında dam, %14'ünde oda, %18'inde ev, %18'inde değirmen, %18'inde kapı öğelerine yer verilmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda insanların daha çok zamanını geçirdiği ev ve buna ait bölümlere ait motiflere rastlanılmıştır. Zindan ve mahkeme sözcükleri de türkülerde yer alan motiflerdir. İncelenen eserlerde saray, hamam, konak, kale, hamam sözcüklerine rastlanılmamıştır.

Örnekler:

<i>Değirmenin postu dar</i>	<i>Değirmen üstü çiçek</i>	<i>Dam başında duran kız</i>
<i>Gitti suyu kestiler</i>	<i>Orak getirin biçek</i>	<i>Bayram geldi donan kız</i>
<i>Benim nazlı yârimi</i>	<i>Ben yârimi tanırım</i>	<i>Bayram kurbansız olmaz</i>
<i>Ben görmeden kestiler</i>	<i>Orta boylu mor çiçek.</i>	<i>Ben de sana kurban kız</i>

6. Malatya Türkülerinde Doğa Unsurlarına İlişkin Bulgular**Tablo 6.** Malatya Türkülerinde Doğa Unsurlarına İlişkin Bulgular

Bulgular	f	%
Samyeli	5	10
Duman	6	12
Boran	7	14
Bulut	7	14
Kar	7	14
Sel	8	16
Yağmur	10	20

Malatya türkülerinin %10'unda samyeli, %12'sinde duman, %14'ünde boran, %14'ünde bulut, %14'ünde kar, %16'sında sel, %20'sinde yağmur unsuru tespit edilmiştir. Yaşam koşulları ve günlük hayatta çekilen sıkıntılar da türkülerde yer bulmuştur. Bunların içerisinde en fazla kullanılan doğa unsuru 'kar'dır. Kar sadece Malatya türkülerinde değil Anadolu'nun pek çok yerinde söylenen türkülerde yer almaktadır. Uzun kışların yaşadığı ve coğrafi bir olay olan kar motifinin türkülerde sıklıkla yer aldığı tespit edilmiştir.

Örnekler:

<i>Boran geldi kış geldi</i>	<i>Kar yağar kar üstüne</i>
<i>Safa geldi hoş geldi</i>	<i>Yar seomem yar üstüne</i>
<i>Yar yar yar yar</i>	<i>Yar yar yar yar</i>

7. Malatya Türkülerinde Su Motifine İlişkin Bulgular**Tablo 7.** Malatya Türkülerinde Su Motifine İlişkin Bulgular

Bulgular	f	%
Derya	2	4
Çeşme	2	4
Çay	2	4
Sulak	3	6
Umman	4	8
Dere	5	10
Pınar	10	20
Su	22	44

Malatya türkülerinin %4'ünde derya, %4'ünde çeşme, %4'ünde çay, %6'sında sulak, %8'inde umman, %10'unda dere, %20'sinde pınar, %44'ünde su kelimesinin geçtiği tespit edilmiştir. Malatya ilinin karasal iklimin etkisinde olması, tarım ve hayvancılığın bu bölgenin geçim kaynağını oluşturması suyun kıymetini artırmıştır. Bu nedenle su motifi türkülerde sıklıkla işlenmiştir.

Örnek:*Karşiki yaylanın cılga yolları**Su gelir lüle lüle**Çağlayıp gider de dere suları**Yar gelir güle güle**Bize mesken oldu gurbet elleri**Elinde ipek mendil**Soldu bu yaz ömrümüzün gülleri**Terini sile sile***8. Malatya Türkülerinde Ağaç İsimlerine ve Bölümlerine İlişkin Bulgular****Tablo 8.** Malatya Türkülerinde Ağaç İsimlerine ve Bölümlerine İlişkin Bulgular

Bulgular	f	%
Çınar	8	18
Yaprak	9	18
Gazel	10	20
Kavak	11	22
Dal	12	24

İncelenen türkülerin %18'inde çınar, %18'inde yaprak, %20'sinde gazel, %22'sinde kavak, %24'ünde dal motifine rastlanılmıştır. Çınar ve kavak tespit edilen ağaç türle olup ağaçla ilgili dal, gazel ve yaprak unsurları da tespit edilmiştir. Kurak ve karasal bir iklimin etkisinde olduğu için yörede fazla ağaç bulunmaması türkülerde yer alan ağaç isimlerine de etki etmiştir.

Örnek:*Çiçekten harman olmaz**Yar derde derman olmaz**Darılmış güle bülbül**Gelip dalına konmaz***9. Malatya Türkülerinde Meyve Adlarına Yönelik Bulgular****Tablo 9.** Malatya Türkülerinde Meyve Adlarına Yönelik Bulgular

Bulgular	f	%
Badem	2	4
İncir	3	6
Dut	3	6
Vişne	3	6
Barın	3	6
Üzüm	3	6
Ceviz	4	8
Hurma	5	10
Kiraz	5	10
Elma	7	14
Armut	12	24

Türkülerin %4'ünde badem, %6'sında incir, %6'sında dut, %6'sında vişne, %6'sında barın, %6'sında üzüm, %8'inde ceviz, %10'unda hurma, %10'unda kiraz, %14'ünde elma, %24'ünde armut kiraz ögesine rastlanmıştır. Bölgede yetiştirilen meyve isimleri türkülerde varlığı tespit edilmiştir fakat yörenin simgesi olan kayısı sözcüğüne incelenen türkülerde rastlanmamıştır.

Örnekler:

Bacamızdan çıkar elmanın dalı. Bağlarına vardım armutlu dutlu. Bahçeler barın çalar
 Yüzüme vuruyu puşunun alı. Sultanın geydiği gareli gutnu Gözlerin mavi çalar
 Baba neydeceksin bu kadar malı Mahkemeye girdim kalbim umutlu
 İşte görünüyü dünyanın halı Ver elini burdan gidek aslanım

10. Malatya Türkülerinde Ekin ve Yiyecek Adlarına Yönelik Bulgular**Tablo 10.** Malatya Türkülerinde Ekin ve Yiyecek Adlarına Yönelik Bulgular

Bulgular	f	%
Yoğurt	3	6
Kaymak	3	6
Büryan	3	6
Şeker	5	10
Bal	5	10
Buğday	6	12
Arpa	25	50

Malatya türkülerinin %6'sında yoğurt, %6'sında kaymak, %6'sında büryan, %10'unda şeker, %10'unda bal, %12'sinde buğday, %50'sinde arpa ögesine rastlanılmıştır. Zengin bir mutfağa sahip olan yörenin aynı şekilde türkülerde de yiyecek ve yemek malzemelerine yer verdiği de tespit edilmiştir.

Örnekler:

Dur dur dersene. Bizim elin menevşesi kokulu
 Dur bir haber versene Yar geliyi çifte güller sokulu
 Üç gün arpanı derem. Tarlalarda arpa buğday ekili
 Bir selam göndersene. Kokar bahar günü gülü ellerin

11. Malatya Türkülerinde Çiçek Adlarına Yönelik Bulgular**Tablo 11.** Malatya Türkülerinde Çiçek Adlarına Yönelik Bulgular

Bulgular	f	%
Menevşe	4	8
Nergiz	4	8
Çiğdem	4	8
Çiçek	6	12
Yaprak	8	16
Gonca	8	16
Gül	16	32

İncelenen türkülerin %8'inde menevşe, %8'inde nergiz, %8'inde çiğdem, %12'sinde çiçek %16'sında yaprak, %16'sında gonca, %32'sinde gül ögesi tespit edilmiştir. Malatya yöresinde yetişen çiçek isimlerinin türkülerde yer aldığı ispatlanmıştır.

Örnekler:

Bahçede bir bülbül ağlar Çiçekten harman olmaz
 Gülün elinden elinden Yar derde derman olmaz
 Gazel dökmüş solmuş bağlar Darılmış güle bülbül

*Yelin elinden elinden**Gelip dalına konmaz***12. Malatya Türkülerinde Giyim, Eşya, Takı ve Aksesuara Yönelik Bulgular****Tablo 12.** Malatya Türkülerinde Giyim, Eşya, Takı ve Aksesuara Yönelik Bulgular

Bulgular	f	%
Loğ	1	2
Hargı	1	2
Evrak	1	2
Kuşak	1	2
Yüzük	1	2
Yastık	1	2
Terki	1	2
Ellik	1	2
Sürme	1	2
Gargı	1	2
Pusa	1	2
Mektup	2	4
Tülbent	2	4
Pusa	2	4
Şal	2	4
İbrişim	2	4
Bakraç	2	4
Orak	2	4
Ferman	2	4
Kazan	2	4
Çeyiz	2	4
Yemeni	3	8
Kalem	5	10
Kurşun	5	10
Cigara	5	10

Tablo 12’de görüldüğü gibi incelenen türkülerin %2’sinde loğ, %2’sinde hargı, %2’sinde evrak, %2’sinde kuşak, %2’sinde yüzük, %2’sinde yastık, %2’sinde terki, %2’sinde ellik, %2’sinde sürme, %2’sinde gargı, %2’sinde pusa, %4’ünde mektup, %4’ünde tülbent, %4’ünde pusa, %4’ünde şal, %4’ünde ibrişim, %4’ünde bakraç, %4’ünde orak, %4’ünde ferman, %4’ünde kazan, %4’ünde çeyiz, %4’ünde çeyiz, %4’ünde yemeni, %4’ünde kalem, %4’ünde kurşun, %4’ünde cigara öğelerine rastlanılmıştır. Günlük hayatta sıklıkla kullanılan eşyaların sözlü edebiyatın bir unsuru olan türkülerdeki varlığı görülmektedir.

Örnekler:*Bağlarına vardım armutlu dutlu**Bu dünyada ölüm var**Orağım belim dolsa**Sultanın geydiği gareli gutnu**Ne seni kor ne ben.**Yıkırım tarla seni**Ayağında yemeni.**Elligim elim dolsa.**Vay gülüm oğlan oğlan.**Orağım belim dolsa**Niye almadın beni**Ölürsem kanlım sensin***13. Malatya Türkülerinde Zamana Yönelik Bulgular****Tablo 13.** Malatya Türkülerinde Zamana Yönelik Bulgular

Bulgular	f	%
Bugün	1	2
Çarşamba	1	2
Şimdi	1	2
Gündüz	1	2
Sene	2	4
Bahar	2	4
Yaz	2	4
Dem	3	6
Ay	4	8
Gün	5	10
Sabah	9	18
Akşam	10	20
Gece	11	22

Tablo 13'e göre türkülerin %2'sinde bugün, %2'sinde çarşamba, %4'sinde şimdi, %2'sinde gündüz, %4'ünde sene, %4'ünde bahar, %4'ünde yaz, %6'sında dem, %8'inde ay, %10'unda gün, %18'inde sabah, %20'sinde akşam, %22'sinde gece unsuruna rastlanmıştır.

Örnekler:

<i>Akşam olur güneş batar.</i>	<i>Atam dedim atamıyom</i>	<i>Bugün ayın üçüdür</i>
<i>Viranda baykuşlar öter</i>	<i>Akşam sabah yatamıyom</i>	<i>Girme bostan içidir</i>
<i>Ferhat da külüngün atar.</i>	<i>Satam dedim satamıyom</i>	<i>Dudakların bal kaymak</i>
<i>Yarin elinden elinden.</i>	<i>Güzel bu nasıl sevdemiş</i>	<i>Dilin badem içidir.</i>

14. Malatya Türkülerinde Özel İsimlere Yönelik Bulgular

Tablo 14. Malatya Türkülerinde Özel İsimlere Yönelik Bulgular

Bulgular	f	%
Emrah	4	8
Ali	4	8
Muhammed	4	8
Asiye	4	8
Kamer	4	8
Baki	4	8
Nesimi	6	12
Kerem	7	14
Hüseyin	13	26

İncelenen türkülerin %8'inde Emrah, %8'inde Ali, %8'inde Muhammed %8'inde Asiye, %8'inde Kamer, %8'inde Baki, %12'sinde Nesimi, %14'ünde Kerem, %26'sında Hüseyin isminin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Örnekler:

<i>Adatepe Seyrantepe</i>	<i>Mümin olan Hakk'a tapar</i>
<i>Yağmur yağıyor sereserpe</i>	<i>Münkir olan yoldan sapar</i>
<i>Asiye'yi sele verdik</i>	<i>Keser taşı hargı yapar</i>
<i>Yavruları görpey</i>	<i>Ferhat Şirin'den öçürü</i>

15. Malatya Türkülerinde Dini Unsurlara Yönelik Bulgular

Tablo 15. Malatya Türkülerinde Dini Unsurlara Yönelik Bulgular

Bulgular	f	%
Kiblegâh	1	2
Şah-ı cihan	1	2
Huri	1	2
Mümin	1	2
Münkir	1	2
İman	1	2
Dü alem	1	2
Yaradan	1	2
Abdal	1	2
Günah	1	2
Kabe	1	2
Mevali	1	2
Cennet	2	4
Hızır	2	4
Mevla'm	2	4
Kul	2	4
Vallahi	2	4
Ah-u zezem	2	4
La ilahe illallah	2	4
Pir Sultan	2	4
Allah	4	8
Kurban	4	8
Hak	4	8
Pir	5	10
Şah	5	10

İncelenen Malatya türkülerinin %2'sinde kiblegâh, %2'sinde şah-ı cihan, %2'sinde huri, %2'sinde mümin, %2'sinde münkir, %2'sinde münkir, %2'sinde iman, %2'sinde dü alem, %2'sinde yaradan, %2'sinde abdal, %2'sinde günah, %2'sinde Kabe, %2'sinde mevali, %2'sinde cennet, %4'ünde hızır, %4'ünde Mevla'm, %4'ünde kul, %4'ünde vallahi, %4'ünde ah-u zezem, %4'ünde la ilahe illallah, %4'ünde pir sultan, %8'inde Allah, %8'inde Allah, %8'inde kurban, %8'inde Hak, %8'inde pir, %8'inde şah öğeleri tespit edilmiştir. Bu durum toplumun sosyolojik özelliklerinin türkülerde yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Örnekler:

Ali bizim Şah'ımız

Bir garip başınan da galdım arada

Kâbe Kiblegâhımız

Dü aleme hayran eyler Hak beni

Miraç'taki Muhammed

Olanca varımı verdim talana

O bizim padişahımız

Bir ulu bezirgân eyler hak beni

16. Malatya Türkülerinde Kullanılan Sıfatlar

Tablo 16: Malatya Türkülerinde Kullanılan Sıfatlar

Bulgular	f	%
Nazik	1	2

Cömert	1	2
Mert	1	2
Vefasız	1	2
Yalancı	1	2
Sadık	1	2
Ulu	1	2
Garip	1	2
Genç	1	2
Yaman	3	6
Zalım	3	6
Çapkın	3	6
Çirkin	3	6
Görpey	3	6
Yüce	6	14
Güzel	10	20
Yaşlanmış	10	20

Malatya türkülerinin %2'sinde nazik, %2'sinde cömert, %2'sinde mert, %2'sinde vefasız, %2'sinde yalancı, %2'sinde sadık, %2'sinde ulu, %2'sinde garip, %6'sında yaman, %6'sında zalım, %6'sında çapkın, %6'sında çirkin, %6'sında görpey, %14'ünde yüce, %20'sinde güzel, %20'sinde yaşlanmış ögesine rastlanmıştır.

Örnekler:

Pınarın taş olaydım havar havar	Şirin boyu dallara benzer
Yüzüğüne kaş olaydım havar havar	Dosta giden yollara benzer
Vefasız nazlı yarime havar havar	Gelsin beri meydana yar

16. Malatya Türkülerinde Kullanılan Renk Adlarına Yönelik Bulgular

Tablo 16. Malatya Türkülerinde Kullanılan Renk Adlarına Yönelik Bulgular

Bulgular	f	%
Kızıl	2	4
Mor	2	4
Kırmızı	2	4
Ak	4	8
Kır	6	12
Kara	6	12
Al	6	12
Yeşil	8	16
Sarı	8	16

İncelenen türkülerin %4'ünde kızıl, %4'ünde mor, %4'ünde kırmızı, %8'inde ak, %12'sinde kır, %12'sinde kara, %12'sinde al, %16'sında yeşil, %16'sında sarı renge rastlanılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda incelenen türkülerde renk adlarının çoğunun yer aldığı tespit edilmiştir.

Örnekler:

Kırmızılar da giyme dedim giymişsin	Ben yarimi tanırım
El sözüne uyma dedim uymuşsun	Orta boylu mor çiçek
Yıkılaydı da hanen harap olaydı	Baş koydum yarin dizine

Gidip bir soysuza da meyil vermişsin

Uykular girmez gözüme

17. Malatya Türkülerinde Kullanılan Organ Adlarına Yönelik Bulgular**Tablo 17.** Malatya Türkülerinde Kullanılan Organ Adlarına Yönelik Bulgular

Bulgular	f	%
Bağır	1	2
Boyun	1	2
El	1	2
Sine	1	2
Kanat	1	2
Gamze	1	2
Ciğer	1	2
Gamze	1	2
Ciğer	1	2
Gerdan	2	4
Yanak	2	4
Boyun	2	4
Boy	2	4
Kaş	3	6
Dudak	3	6
Kol	4	8
Baş	5	10
Yüz	6	12
Göz	6	12
Bel	6	12

İncelenen türkülerin %2'sinde bağır, %4'ünde bağır, %8'inde kol, %4'ünde boy, %12'sinde yüz, %2'sinde bel, %2'sinde gamze, %18'inde göz, %2'sinde ciğer, %4'ünde boyun, %2'sinde kanat, %2'sinde sine, %2'sinde el, %4'ünde yanak, %10'unda baş, %6'sında dudak, %6'sında kaş, %2'sinde boyun, %'sinde bağır, %10'unda dil ögesine rastlanmıştır.

Örnekler:*Güzel olanı öperler**Baş koydum yarin dizine**Yanağından gül kaparlar**Uykular girmez gözüme**Kulakta mengiç küpeler**Ağ ellerin sür yüzüme**Bir bi yandan bir bi yandan**Bir bi yandan bir bi yandan***Sonuç**

Bir yörenin kültür özelliklerini içeren en önemli sözlü kültür öğelerinden biri türkülerdir. Türkülerde o yörenin gelenekleri, konuşma dilinin unsurları, toplumsal hayatı hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu amaçla bu çalışmada Malatya ve yöresinde geçmişten günümüze söylenegelen şarkı, türkü, gazel ve uzun havadan oluşan 50 türkü incelemiştir. Tespit edilen bu durum, Malatya yöresine ait eserlerin bölgenin yerel özelliklerini yansıttığı gibi Türk kültürüne ait izleri de taşıdığı da tespit edilmiştir. Bu durum Anadolu'nun farklı bölgelerinde kültür öğelerinin bir bütün olarak yer aldığı göstermektedir.

Türkülerde tespit edilen sözcükler, yöre halkının günlük hayatı, onlar için önemli olan kavramlar ve varlıklar hakkında bize bilgi vermektedir. Söz gelimi eserlerde bağ ve bahçe sözcüklerinin sıkça yer alması, yerel halkın tarım ve hayvancılıkla uğraştığını, günün büyük bölümünü ya evde veyahut bahçesinde geçirdiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Söz varlığının içerisinde bulunan ve günlük hayatta da sıkça kullanılan pek çok sözcük türkülerde de yer almaktadır. Bu sözcüklerden türküler içerisinde en fazla kullanılanları, doğa unsurları olarak ifade edilen dağ, bahçe, bağ; bina bölümleri olarak kabul edilen ev, kapı ve oda; meyve isimlerinden ise servi, armut, elma, kirazdır. En fazla kullanılan renk ismi yeşil ve sarıdır. Eserlerde en fazla kullanılan sözcükler ise giyim, eşya, takı ve aksesuarla alakalı sözcüklerdir. "Terki, pusa(elbise), gargı (fişeklik), ibrişim, ellik, hargı" kelimeleri ise unutulmaya yüz tutmuş tespit edilen kelimeler arasındadır.

Yörede tarım ürünlerinde çeşitliliğin fazla olmamasından dolayı, farklı tahıl ürünleri ile ilgili sözcükler türkülerin içerisinde çok az yer bulur. Bunun dışında yöreye özgü olan pestil, pekmez, kayısı sözcükleri de türkülerde yer almadığı tespit edilmiştir. Yöreye özgü bu sözcüklerin diğer sözcüklere göre daha az kullanılmasının nedeni bilinmemesine rağmen, yapılacak başka bir çalışmayla bu durumun sebepleri ayrıntılı bir şekilde ortaya konabilir.

Kurşun kelimesi özellikle türkülerde rastlanan bir beddua içinde sıkça yer aldığı tespit edilmiştir. "Yağlı kurşunlara gelesin", "Ciğerlerine yağlı kurşunlar gele" ifadesine türkülerde 5 kez geçtiği tespit edilmiştir. Ayrıca "bayramınız karalı gele" bedduası ifadesine rastlanılmıştır. Bu yönüyle türküler, bu bölgede geçmişte yaşanmış olaylar ve durumlar hakkında bize bilgiler sunmaktadır.

Bütün bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda Malatya yöresine ait türkülerin hem yöresel hem de geleneksel kültürün izlerini taşıdığı tespit edilmiş ve kültür aktarımın türküler vasıtasıyla gerçekleşeceğini söylemek mümkündür. Bu türkülerin derslerde ve ders kitaplarındaki metinlerdeki kullanılması kültürün aktarılmasına katkı sağlayacaktır. Bu kültürel zenginliklerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında türkülerin söz varlığından faydalanılmış olunacaktır.

Kaynakça

- Aksan, D. (1990). *Her Yönüyle Dil- Ana Çizgileriyle Dilbilim*. TDK Yayınları.
- Ataman, A., (2009) *Bu Toprağın Sesi - Halk Musikimiz* (Haz. Süleyman Şenel). Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin Grameri*, 9. Basım. TDK Yayınları.
- Güneş, H. (2020). *Safranbolu Türkülerinin Söz Varlığı ve Muhtevası Üzerine Bir İnceleme "Trt Türk Halk Müziği Repertuarı ve Adnan Ataman'ın 'Safranbolu Türküleri ve Halk Oyunları' Eserinde Yer Alan Türküler*. Yüksek Lisans Tezi. Karabük: Karabük Üniversitesi.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Kaplan, N. (2020). *Denizli Yöresi Türkülerinin Söz Varlığı*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Sert, F. (2017). Elâzığ Harput Türküleri Üzerine Bir İnceleme. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(1), 65-86.
- Özbek, M. (1975). Folklor ve Türkülerimiz. 1975:63.

- Öztürk, M. K. (2019). Ardahan Türkülerinin Söz Varlığı ve Kültürel Motifler Açısından Değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(1), 179-189.
- Şen, Ş. (2018). *Antalya Yöresi Türkülerinin Söz Varlığı*. Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- TDK (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yalçın, S. K., ve Özek, F. (2006). Söz Varlığının Temel Dil Becerilerinin ve Akademik Disiplinlerin Kazanımına Olan Etkileri. *Millî Eğitim*, 35(171), 130-139.
- Yıldırım A. ve Şimşek H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yücel, H. (2011). Türk Halk Müziği Üzerine Bir İnceleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 26, 1-13.